

Взаємозв'язок між проблемами реалізації стратегічного плану та розвитку АПК

У статті досліджено проблеми розвитку АПК у взаємозв'язку з реалізацією стратегії розвитку галузі з метою обґрунтування ролі стратегічного планування в розвитку АПК та вироблення дієвих науково-методичних засад розробки стратегії галузі. Проаналізовано сучасний розвиток АПК, з чого зроблено висновки про неефективність державного стратегічного планування в цій сфері, а також про неефективність існуючих методів управління економічними процесами, що вимагає нових підходів до формування шляхів відновлення економічного потенціалу галузі та підвищення ефективності державного регулювання АПК на основі стратегічного планування.

Ключові слова: стратегічне планування, стратегія, агропромисловий комплекс, сільське господарство.

Взаимосвязь между проблемами реализации стратегического плана и развития АПК

В статье исследованы проблемы развития АПК во взаимосвязи с реализацией стратегии развития отрасли с целью обоснования роли стратегического планирования в развитии АПК и предложения научно-методических основ разработки стратегии отрасли. Проанализировано современное развитие АПК, из чего сделан вывод о неэффективности государственного стратегического планирования в этой сфере, а также о неэффективности существующих методов управления экономическими процессами, что требует новых подходов к формированию путей восстановления экономического потенциала отрасли и повышения эффективности государственного регулирования АПК на основе стратегического планирования.

Ключевые слова: стратегическое планирование, стратегия, агропромышленный комплекс, сельское хозяйство.

The relationship between the problems of realization of the strategic plan and agricultural development

The paper studies the problem of agribusiness development in conjunction with the implementation of the strategy development of the industry in order to support the role of strategic planning in the development of agriculture and supply of scientific and methodological bases of the development strategy of the industry. Analyzes the current development of agriculture, from which it concluded that the inefficiency of state strategic planning in this area, as well as the inefficiency of the existing methods of economic management, which requires new approaches to the ways to restore the economic potential of the sector and improve the effectiveness of state regulation of agro-industrial complex on the basis of strategic planning.

Keywords: strategic planning, strategy, agribusiness, agriculture.

Постановка проблеми. Агропромисловий комплекс (АПК) України має пріоритетне значення у формуванні продовольчих ресурсів держави, забезпеченні потреб населення продуктами харчування і сировиною для переробної промисловості, що набуває вирішальної ролі в гарантуванні продовольчої безпеки країни, розвитку внутрішнього і зовнішнього аграрного ринку, поліпшенні матеріального добробуту і життєвого рівня жителів України. Крім цього, в останні роки сільське господарство, що є провідною ланкою АПК, робить значний позитивний внесок в економічне зростання, у поліпшення балансу зовнішньої торгівлі, забезпечує зайнятність населення та стимулює розвиток суміжних галузей.

Так, Україна є одним із найбільших виробників сільськогосподарської продукції на пострадянському просторі. АПК традиційно являється одним із найважливіших секторів української економіки. Близько 70% площі країни займають землі сільськогосподарського призначення. У 2012 році агропромисловий комплекс забезпечував 8,2% ВВП України і 14,5% торговельного експорту країни. Україна є яскраво вираженим нетто-експортером сільськогосподарської продукції – протягом 2003–2012 років обсяг експорту сільськогосподарської продукції зріс у 5,3 раза (до \$12,8 млрд. у 2012 році), а обсяг імпорту – в 5,8 раза (до \$6,4 млрд. у 2012 році).

Таким чином, стратегія діяльності агропромислового комплексу та розвитку сільських територій України є невід'ємним фактором успішного розвитку держави, має враховувати особливості розвитку агросектору, мінливість зовнішньоекономічних умов та за допомогою інтегральних управлінських рішень, які мають ґрунтуватися на достовірному інформаційно-методичному забезпеченні, має забезпечувати досягнення очікуваного ефекту.

Проте, незважаючи на прийняті плани та програми розвитку АПК (за останні п'ятнадцять років у сільському господарстві було розроблено і оприлюднено 47 різних програм), проблеми залишаються та трансформуються в нові – це, зокрема, ускладнення виходу на зовнішні ринки вітчизняних товаровиробників через глобальні виклики та загрози, розбалансування місцевих аграрних комплексів і продовольчих ринків, зростання частки імпорту у внутрішньому споживанні некритичних видів продовольчих товарів, що породжено відсутністю модернізації, технологічного прогресу, структурного реформування в галузі, нерозвиненістю інфраструктури заготівлі та збуту сільськогосподарської продукції, скорочення сукупного рівня підтримки виробників внаслідок жорстких зобов'язань згідно угод СОТ. Це свідчить

про неефективність державного стратегічного планування в цій сфері, а також про неефективність існуючих методів управління економічними процесами, що вимагає нових підходів до формування шляхів відновлення економічного потенціалу галузі; підвищення ефективності господарювання сільськогосподарських підприємств; формування нового типу мислення у керівників, орієнтованого на розв'язання не лише поточних проблем, а й на формування середовища для успішної перспективної діяльності.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретичним засадам стратегічного планування присвячували свої праці І. Ансофф, Д. Гудштейн, К. Ендрюс, Ф. Котлер, Ж. Ламбен, Г. Мінцберг, К. Омае, А. Стрікланд, А. Томпсон, Д. Хан, А. Чандлер, Г. Штайнер та інші. Серед російських вчених – це В. Архіпов, С. Болотов, О. Виханський, А. Градов, Ю. Гусев, А. Зуб, В. Катькало, О. Петров, Е. Уткін, Р. Фатхутдінов та ін. Проблеми становлення та питання розроблення стратегії соціально-економічного розвитку України активно досліджено в роботах вітчизняних вчених економістів Я. Базиліюк, В. Беседіна, В. Богомазової, В. Будкіна, І. Бураковського, А. Гальчинського, В. Геєця, А. Ємельянова, Я. Жаліло, А. Кредісова, І. Крючкової, І. Манцурова, С. Мочерного, В. Найдьонова, А. Циганюк, Б. Щукіна та інших. Щодо застосування стратегічного планування в аграрному секторі, то цю проблему досліджували такі вчені, як М.В. Зубець, П.Т. Саблук, Б.Й. Пасхавер, О.В. Шубравська, Л.В. Молдован, М.А. Хвесик та ін. Серед російських науковців – це, зокрема, В. Гарькавий, В. Кузнецов, К. Личко, М. Магомедов, А. Папцов, А. Семін, Р. Сумін. Однак необхідність урахування проблем галузі у процесі стратегічного планування розвитку аграрного сектору зумовлюють подальшу необхідність наукових досліджень у цьому напрямі.

Мета статті – дослідити проблеми розвитку галузі у взаємозв'язку з реалізацією стратегії розвитку АПК з метою обґрунтування ролі стратегічного планування в розвитку АПК та вироблення дієвих науково-методичних засад розробки стратегії галузі.

Виклад основного матеріалу. Під час формування незалежної держави, зміни політичної та економічної моделі розвитку України та переходу від централізованої системи управління до ринкових перетворень стратегічне планування сприймалося як рудимент радянського соціалістичного господарювання, що призвело до прогалин у системі державного управління (мається на увазі стихійність та безсистемність процесу прийняття рішень). Відсутність комплексної системи планування необхідних реформ, їх покрокової реалізації, механізмів оцінки їх наслідків для суспільства, здійснення моніторингу з боку громадськості – все це призвело до парадоксальної ситуації: за умови критичного ставлення до планів розвитку господарства з'явилась величезна кількість стратегій та програм розвитку, які в основному носили декларативний та популістський характер [1].

На сьогодні система стратегічного планування соціально-економічного розвитку України відносно регламентована на законодавчому рівні і ґрунтується насамперед на Законі України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» №1602-III від 23.03.2000, Бюджетному кодексі України, а також

законах України «Про Національний банк України», «Про державні цільові програми» та відповідних постановках Кабінету Міністрів України. Закон регламентує основи системи стратегічного планування, терміни розроблення відповідних документів, їх узгодженість, ним встановлюється загальний порядок розроблення, затвердження та виконання прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку, а також права та відповідальність учасників державного прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України. На законодавчому рівні система прогнозно-програмних документів складається з наступних документів: Прогнозів економічного і соціального розвитку України на середньо- та короткостроковий періоди; прогнозів та програм економічного і соціального розвитку АР Крим, областей, районів та міст; прогнозів та програм розвитку окремих галузей економіки на середньостроковий період [3].

Стратегічні і прогнозно-програмні документи з питань економічного і соціального розвитку України на довгострокову перспективу, які на практиці розроблялися за роки незалежності, можна виокремити у наступні групи (див. табл.).

Окремим сегментом довгострокового стратегічного планування є чергові та позачергові Послання Президента України до народу України, Послання Президента України про внутрішнє та зовнішнє становище України до Верховної Ради України, програми реформ та національні проекти.

В українському суспільстві завжди існувала потреба визначення стратегії розвитку країни. З одного боку, громадськість залучалася до загальнонаціонального обговорення питань визначення національної ідеї, необхідних реформ, системи національних пріоритетів та цінностей, з іншого боку, державні органи час від часу пропонували проекти стратегічних документів на довгострокову перспективу, які в основному так і залишалися на рівні декларацій [2].

Для забезпечення макроекономічної стабільності та інклюзивного економічного зростання необхідно реформувати систему стратегічного планування в напрямі органічного поєднання стратегії, прогнозу, програм соціально-економічного розвитку та державного бюджету, цілей та ресурсів. Успішне впровадження реформ в Україні певною мірою залежить від вдосконалення системи державного управління та забезпечення стійкого зв'язку між програмами, програмними заходами, бюджетом та виконавською дисципліною [4].

Для визначення проблем в агропромисловому комплексі проаналізуємо стан його розвитку в Україні.

Україна має 41,8 млн. га сільськогосподарських угідь (69% загального фонду земель) [6], а частка продукції аграрного сектору в зовнішньоторговельному обороті країни становить понад 19,7% [7].

Результати діяльності господарюючих суб'єктів сільськогосподарства за період 1991–2013 років не дозволяють стверджувати про подолання кризи в аграрному секторі економіки, хоча позитивна динаміка результативних показників має місце [5].

Сільське господарство України є однією з найважливіших галузей економіки. Воно забезпечує 8,2% валової доданої вартості, тут зайнято понад 3 млн. населення, використовується основних засобів вартістю понад 100 млрд. грн., функціонують майже 46 тис. господарюючих суб'єктів, що використовують

Стратегічні і прогнозно-програмні документи соціально-економічного розвитку України

Рівень	Вид документу	Розробники
Стратегії національного розвитку (макрорівень)	Державні стратегії економічного і соціального розвитку країни. Стратегії (програми, плани) розвитку країни	Наукові інституції, політичні партії або окремі політики
	Стратегії розвитку	Громадські організації та незалежні експерти
Стратегії (програми, плани) розвитку на довго- та середньострокову перспективу (макро- та мезорівень)	Програми діяльності Кабінету Міністрів України (КМУ)	КМУ
	Прогнози економічного і соціального розвитку на середньострокову перспективу	
	Стратегії (програми) розвитку у сферах, що потребують окремої уваги з боку держави	Профільні міністерства
	Державні цільові програми. Галузеві стратегії/програми розвитку	
Стратегії регіонального розвитку та стратегії економічного та соціального розвитку, розроблені на субнаціональному та локальному рівні (стратегії розвитку областей, міст)	Виконавчі органи областей, міст	

21,6 млн. га сільськогосподарських угідь (2013). Вироблена в сільському господарстві 1 гривня продукції дає змогу одержувати понад 12 гривень продукції в інших галузях. Сільські території є місцем оздоровлення жителів країни, а сільське населення – оберегом національних звичаїв і традицій [8].

У 2013 році сільськогосподарські підприємства виробляли 54% валової продукції сільського господарства, у тому числі 58,6% продукції рослинництва і 43,4% продукції тваринництва. Господарства населення виробляли меншу частину валової продукції сільського господарства – 45,9%, у тому числі продукції рослинництва – 41,4%, тваринництва – 56,5% [11].

У структурі виробництва продукція рослинництва становила 69,6%, тваринництва – 30,4% (2013). Найбільшу частку виробництва забезпечують зернові культури – 26,5%, технічні культури – 19,4%, картопля, овочі та баштанні продовольчі культури – 18,1%, вирощування худоби та птиці – 14,1%, молоко – 11,5%.

Середньорічне виробництво валової продукції у 2010–2013 роках проти 1990 року зросло на 79,9%, у тому числі рослинництва – на 105,1%, тваринництва – на 53,2% (див. рис.). У 2013 році обсяг сільськогосподарського виробництва порівняно з 2012 роком становив 113,3%, у тому числі в сільськогоспо-

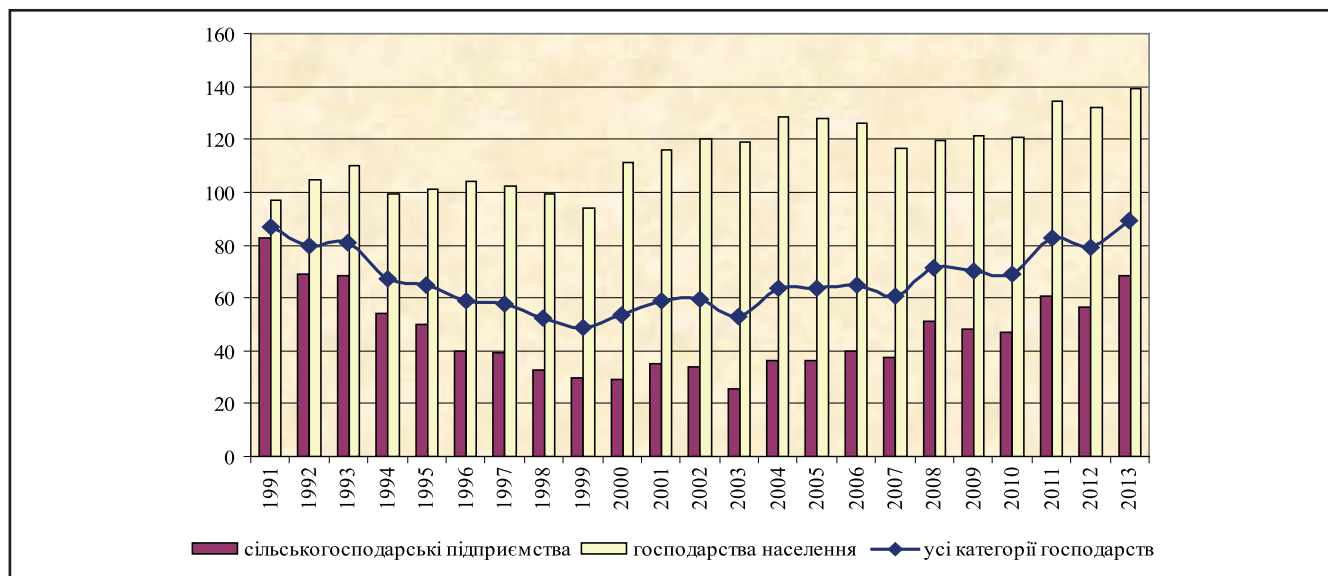
дарських підприємствах – 120,8%, у господарствах населення – 105,5%. Обсяг продукції сільського господарства в усіх категоріях господарств у фактичних цінах становив 252,8 млрд. грн.

У 2011 році виробництво продукції рослинництва вперше перевищило рівень 1990 року – на 11,1% (у 2013 році – на 20,9% рівня 1990 року), однак продукції тваринництва у 2013 році було вироблено на 56,1% менше, ніж у 1990 році.

У 2008 і 2011 роках отримано найвищий за всю історію України урожай зернових – відповідно 53,3 і 56,7 млн. т проти 51 млн. т у 1990 році.

Починаючи з 2001 року виробництво сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах є прибутковим, рівень рентабельності у 2010 році становив 21,1%, що було найвищим показником за останні десять років. Рівень рентабельності практично завжди прибуткового рослинництва (крім 2008 року) становив 26,7%, а тваринництва – 7,8%. При цьому тваринництво стало прибутковим лише з 2008 року, тоді як у 1995–2007 роках воно було стабільно збитковим (крім 2005 року).

У 2013 році сільськогосподарські підприємства одержали 15,8 млрд. грн. чистого прибутку, в тому числі 14,3 млрд. грн. від реалізації сільськогосппродукції. Продуктивність праці в

Індекси виробництва валової продукції сільського господарства, у % (1990=100%)

Побудовано за даними Держстату [11].

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

сільськогосподарських підприємствах у 2013 році перевищила рівень 2007 року на 10,3%.

За рахунок власного виробництва забезпечується внутрішня потреба у зерні, цукрі, олії, картоплі, овочах, зросло споживання на одну людину молока і м'яса. Проте науково обгрунтованого рівня харчування, особливо продукції тваринництва, ще не досягнуто: по м'ясу він забезпечується на 61%, молока – на 54%, плодам, ягодам і винограду – на 57% [7].

Щодо зовнішньої торгівлі, то можна зазначити, що сільське господарство – єдина галузь, яка формує позитивне сальдо зовнішньої торгівлі, а також значну частину українського експорту. За 2013 рік експортовано продукції сільського господарства і харчової промисловості на \$17 млрд. (на \$0,9 млрд. менше, ніж за 2012 рік), що становить 26,8% вартості експорту України (проти 26% у 2012 році) [11].

Так, незважаючи на позитивну динаміку показників економічного розвитку галузі, залишаються проблеми, незмінність яких засвідчує відсутність реформ в АПК унаслідок невиконання (або відсутності) положень стратегії та прийнятих раніше стратегічних документів.

Урожайність сільськогосподарських культур і продуктивність тварин значно нижчі, ніж у розвинених країнах світу [8].

Продовжується скорочення поголів'я худоби та птиці. У 2013 році проти 2000 року зменшилося загальне виробництво молока на 9,2%.

Близько 19,8% сільськогосподарських підприємств були збитковими, а рентабельність виробництва більшості видів сільськогосподарської продукції недостатня для забезпечення розширеного відтворення. Низька дохідність виробництва стримує його модернізацію, впровадження нових технологій, оновлення матеріально-технічної бази [8].

Інвестиції на розвиток соціальної сфери села нині становлять лише 7,6 млрд. грн., що набагато нижче потреби в них. Як наслідок, погіршуються кількісні та якісні характеристики демографічних процесів на селі. Середня тривалість життя селян становить лише 66,8 року, в тому числі чоловіків – 61 рік. Щорічно з карти України зникає до 26 сіл, а третина сільських населених пунктів перебувають за межею самовідтворення. Соціальна інфраструктура села продовжує занепадати і руйнуватися.

Знижується трудова зайнятість на селі. З 2000 року кількість найманих працівників у галузі скоротилася від 2,5 млн. до 550 тис.

Реалізовані у 2008–2011 роках заходи Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року не призупинили негативні тенденції. Більшість із завдань програми не досягнуті в повному обсязі, а такі заходи, як компенсація витрат підприємств АПК щодо будівництва у сільських населених пунктах об'єктів соціальної сфери та місцевих газових трубопроводів, стимулювання розвитку депресивних територій, реформування системи аграрної освіти тощо з державного бюджету, не фінансувалися, а відтак і не виконувались [12].

Рівень оплати праці в сільському господарстві майже на 40% нижчий за середній по економіці країни. За межею бідності знаходиться 16,8% сільських домогосподарств, у 48,8% – сукупні витрати не перевищували рівень прожиткового мінімуму.

За даними обстеження, проведеного Державною службою статистики, у 14 тис. населених пунктів (49% від їх загальної кількості) відсутні будь-які виробничо-управлінські підрозділи.

Праця в сільському господарстві залишається малопрес-тижною, продовжує погіршуватися демографічна ситуація на селі: зменшується загальна чисельність і питома вага сільського населення, зростає кількість людей пенсійного віку. Внаслідок цього відбувається подальший міграційний вплив сільської молоді у міста і далеко зарубіжжя.

В українському суспільстві ще не утвердилося розуміння особливої ролі сільського господарства, необхідності забезпечення пріоритетності його розвитку, насамперед як соціально значимої галузі.

Розвиток сільського господарства стримується значним диспаритетом цін на його продукцію та цінами на продукцію, що споживається у галузі. Порівняно з 1990 роком склався восьмикратний диспаритет цін не на користь сільського господарства.

Зберігається монополізм на ринку сільськогосподарської сировини. Переробні підприємства часто застосовують ціни, недостатні для забезпечення рентабельного сільськогосподарського виробництва.

Недостатньою залишається державна підтримка сільського господарства. У 2010 році сільськогосподарські підприємства одержали 4,38 млрд. грн. державної підтримки, в тому числі 3,13 за рахунок відшкодування податку на додану вартість і 1,25 за рахунок бюджетної дотації. У 2010 році, коли внесок останнього у ВВП становив 9,3%, обсяг державної підтримки становив 0,22% ВВП (в окремих державах ЄС цей показник сягає 4,1%) [13].

Таким чином, оцінюючи стан розвитку трудового потенціалу села та забезпечення сільського населення робочими місцями, слід зупинитися на таких аспектах:

1. Знецінення вартості сільської праці та надання великими агропідприємствами переваги екстенсивному землеробству.
2. Недооцінка внеску особистих сільських господарств (дрібних землевласників).
3. Тінізація сільського ринку праці.
4. Руїнація соціальної інфраструктури та позапрофесійних форм підтримки і розвитку людського потенціалу сільських територій.
5. Недостатня увага до диверсифікації ринку праці (до неаграрної зайнятості).
6. Міграційні процеси на сільських територіях.

У середині жовтня 2013 року відбулося ухвалення урядом Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, яка б мала дати інвесторам чіткі відповіді на питання: які сектори галузі держава вважає пріоритетними, яким чином буде забезпечуватися права інвестора, що буде з українською землею тощо. Однак у переліку проблем аграрного сектору економіки, зазначених у стратегії, дефіцит інвестицій та питання інвестиційного клімату взагалі не згадуються. А серед задекларованих цілей стратегії зазначено лише підвищення рівня інвестиційної привабливості галузей аграрного сектору [14].

Декларуючи успіхи АПК, наша держава в аграрній політиці все ще перебуває на роздоріжжі. З одного боку, приємно рапортувати про рекордні врожаї, «призові» місця у світовій торгівлі зерном, лідируючі позиції на олійному ринку, ринку курячих яєць тощо. Проте все це – заслуги великих вертикально інтегрованих агрохолдингів, яким у стратегії приділе-

но замало уваги – основний акцент і в стратегії, і в програмі «Рідне село» робився на підтримці розвитку дрібного, середнього фермерства і до одноосібних селянських господарств, а от для агрохолдингів місця не знайшлося зовсім [12].

При цьому вже давно ведуться дискусії про форми господарювання на селі – кому віддати перевагу: великим аграрним підприємствам або сімейним фермам. Розробники стратегії наполягали на терміні «селоутворююче господарство» та врешті зійшлися на визначенні «господарство з високою соціально-економічною роллю для сільських громад». Тобто пріоритетними вважалися малі сімейні ферми та їхні кооперативи, оскільки великі аграрні підприємства працевлаштували 620 тис. осіб з 14,2 млн. мешканців сільської місцевості. В той же час особисті селянські господарства забезпечували роботою 4,3 млн. осіб. За оцінками Мінагрополітики, вони давали повну або часткову зайнятість ще 7–9 млн. громадян.

При цьому зазначалося, що агропідприємства дають 45% валового продукту АПК, а одноосібні – 55%. Однак слід зазначити, що весь експортний потенціал створюється якраз великими агропідприємствами, а дрібні – виконують функцію забезпечення продовольчої безпеки. Тому завдання держави, особливо в умовах підписання асоціації з ЄС, – надати можливість цим малим формам господарювання увійти в організований ринок.

Безумовно, два напрями розвитку – і великий агробізнес, і малі сімейні ферми – мають свої переваги і недоліки. Важко не погодитися з необхідністю підтримувати соціальну сферу і традиційний уклад життя на селі, при цьому – забезпечити вирощування 100 млн. т зернових та збільшувати щорічні обсяги експорту вітчизняної сільськогосподарської продукції на 3–4%.

Крім цього, якщо розглянути приклад Євросоюзу, де сімейні ферми – основа сільського господарства, то слід говорити і про їхню підтримку на рівні 42–45% усього бюджету Євросоюзу, а в Україні – 1,5%, і навіть у віддаленій перспективі такої держпідтримки не буде.

Якщо розглянути в стратегії тези про власність землі та її купівлю, то недосконалим видається задеклароване в стратегії намагання обмежити коло осіб, що мають право набуття пріоритетного права користування (власності) землями сільськогосподарського призначення особами, які проживають у сільській місцевості та господарюють виключно та переважно з використанням власної праці. Незрозуміло залишається і позиція держави стосовно максимального обсягу земельного масиву, що може перебувати у власності (поки що в оренді). В Україні успішно працюють багато агропідприємств, земельний банк яких сягає сотен тисяч гектарів. Якщо держава має плани обмежити земельний банк, варто було б їх окреслити, оскільки стратегічний інвестор залишається невмотивованим вкладати кошти через ризики виходу указу (закон, постанова) про зміни в земельному фонді.

Щодо удосконалення регуляторної політики в аграрному секторі взагалі написано досить плутано: «...створення регуляторної системи на засадах державно-приватного партнерства, впровадження ризикоорієнтованого підходу під час здійснення державного контролю». Тим часом як саме регульованість АПК є основною перепорою для розвитку галузі та залучення інвестицій.

Головними завданнями, вирішити які, на думку розробників, мала стратегія, є, по-перше, відійти від радянської моде-

лі планування, коли розвиток економіки оцінювався лише за показниками ефективності, продуктивності тощо. Однак на сучасному етапі розвитку слід оцінювати рішення і з погляду екології, і з погляду впливу на соціальну сферу.

Крім цього, однією з підвалин стратегії має бути програма «Рідне село», адже третина населення проживає в сільській місцевості, і традиційно ці громади монозалежні від одного виду господарської діяльності – сільськогосподарського виробництва. Тому Мінагрополітики розраховувало, що за 10–20 років інші галузі зайдуть у сільську економіку – наприклад, легка промисловість чи туризм. Але наразі цього не сталося, тому завданням стратегії було відшукати спосіб, у який аграрна економіка створювала б економічне підґрунтя для діяльності сільських громад.

І оскільки основним рушієм розвитку внутрішньої економіки має стати збільшення внутрішнього попиту, то ті 14 млн. осіб, що проживають у сільській місцевості, якраз і є потенційними носіями внутрішнього попиту на продукцію легкої промисловості, будівельної галузі тощо. Тому зростання доходів на селі буде давати мультиплікаційний ефект для всієї економіки держави.

У міжнародному розподілі праці український агропромисловий комплекс має чи не найкращі серед інших галузей перспективи, тому держава вважає, що вигоди від експорту продукції АПК мають якомога повніше отримати ті самі 14 млн. сільських мешканців. Тоді вони зможуть конвертувати їх у внутрішній попит на продукцію інших галузей вітчизняної економіки.

Однак у стратегії відсутні напрями удосконалення транспортно-логістичної інфраструктури експорту та аграрного ринку в цілому.

Наразі в Міністерстві аграрної політики та продовольства України вже приступили до розробки Державної програми розвитку аграрного сектору економіки до 2020 року. Тобто ухвалена урядом стратегія – документ скоріше концептуальний, який говорить про мету і цілі, принципи і напрями. Програма ж говорить про шляхи, способи чи конкретні механізми, впровадження яких дозволить реалізувати поставлені стратегією цілі.

Однак важливо саме реалізувати цілі та вирішити поставлені в стратегіях завдання, а також важливо, щоб буда забезпечена відповідальність за виконання. У зв'язку з цим знаковим є те, що об'єктивний аналіз виконання стратегії до 2020 року, за словами тієї ж стратегії розвитку, будуть проводити наукові установи, неурядові організації та незалежні інститути, що є передумовою до виникнення ряду аналітичних і порівняльних статей науковців аграрного спрямування.

Тобто в умовах, які склалися, враховуючи членство України в СОТ, важливим завданням є формування ефективної, зваженої стратегії АПК держави, яка має поєднувати національні інтереси і можливості з реаліями світової економіки. Крім того, є доцільним не лише підвищити конкурентоспроможність галузі і розширити можливості виходу продукції АПК на зовнішні ринки, а й забезпечувати стабільний розвиток внутрішнього аграрного ринку.

Висновки

Стратегічне планування агропромислового комплексу – процес планування стратегічних завдань та цілей на основі узгодження інтересів всіх суб'єктів АПК, рівноправності всіх форм власності і господарювання, системи соціального захисту всіх верств і груп населення, що забезпечує орієнтацію

цілеспрямованого функціонування АПК як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку.

В аграрному секторі України вже давно вживалися заходи, спрямовані на адаптацію системи державного регулювання галузю в ринкових умовах. Зокрема, неодноразово уточнювалися функції та структура профільного міністерства, а також регіональних і районних органів управління АПК, посилювалися бюджетна підтримка сільськогосподарських товаровиробників, проводилися інші перетворення, що позитивно впливали на діяльність формувань галузі. Разом із тим ці заходи не дали бажаного результату – реформування галузі.

У ході дослідження було виявлено та інтерпретовано основні перешкоди на шляху розробки і реалізації ефективної стратегії державного регулювання АПК України, найбільш значущі з яких – незадовільна фінансова, адміністративна, інноваційна, інформаційна та маркетингова підтримка аграрного виробництва з боку держави; недостатній захист прав власності та внутрішнього агропродовольчого ринку. У зв'язку з цим подальшими завданнями є розробка обґрунтованих науково-методичних рекомендацій щодо розробки стратегічних документів та аналізу ефективності їх виконання.

Список використаних джерел

1. Прогнозування і розробка програм / В. Беседін та інші. – За ред. Беседіна В.Ф. – К.: Наук. Світ. – 2000. – 468 с.
2. Богомазова В.М. Впровадження в Україні стратегічного планування, орієнтованого на результат / В.М. Богомазова, Н.Є. Доброханська // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. – Вип. 4 (131) / Наук. ред. І.Г. Манцуров. – К.: НДЕІ, 2012. – С. 12–18.
3. Горшкова Н.І., Сітнікова Н.П., Боліла Т.В. Сучасний стан та основні особливості системи стратегічного планування в Україні // Економіка України: стратегічне планування / За ред. Беседіна В.Ф., Музиченка А.С. – К.: НДЕІ, – 2008. – С. 10–22.
4. Щукін Б.М. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку України: Навч.-метод. посіб. – К.: НДЕІ Міністерства економіки України, 2010. – 48 с.
5. Сільськогосподарський комплекс України: соціально-економічні пріоритети розвитку / [за ред. М.А. Хвесика, А.С. Лисецького]. – К.: РВПС України НАН України, 2009. – 216 с.

6. Інноваційне забезпечення продовольчої безпеки в Україні і світі [Електрон. ресурс] / М.М. Кулаєць, М.Ф. Бабієнко, П.А. Лайко, О.Д. Витвицька та ін. // Агроінком. – 2011. – №1–3. – С. 23–28. – Режим доступу: http://iae.faaf.org.ua/images/aik/AgroInKom_2011_01-03.pdf

7. Економічний розвиток сільських територій України [Електрон. ресурс] – К.: ПРООН, 2012. – Режим доступу: http://cba.org.ua/images/stories/documents/RED_manula_final_printed.pdf

8. Соціально-економічні засади розвитку сільських територій (економіка, підприємництво і менеджмент): [монографія] / [Малік М. Й., Кропивко М.Ф., Булавка О.Г. та ін.]; за ред. М.Й. Маліка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 642 с.

9. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / [за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка]. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. – 182 с.

10. Зубець М.В. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 1000 с.

11. Пасхавер Б.Й. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку / Б.Й. Пасхавер, О.В. Шубравська, Л.В. Молдован. – НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2009. – 432 с.

12. Хвесик М.А. Сільськогосподарський комплекс України: соціально-економічні пріоритети розвитку / А.М. Хвесик, А.С. Лисецький. – К.: РВПС України НАН України, 2009. – 216 с.

13. Сільське господарство України у 2013 році [Електрон. ресурс]: аналітична доповідь – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/sg/dop/dsg_2012.zip

14. Звіт про результати аудиту виконання заходів Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року [Електрон. ресурс]; Рахункова палата. – К., 2012. – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16740657>

15. Проблеми та перспективи розвитку сільських територій України (на прикладі Карпатського регіону): науково-аналітична доповідь / [В.В. Борщевський, Х.М. Притула, В.Є. Крупін, І.М. Куліш]; НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2011. – 60 с.

16. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року [Електрон. ресурс] – Режим доступу: www.uagra.com.ua/.//APK-STRATEGY_02.2014.pdf

О.П. ФЕЩЕНКО,

здобувач кафедри фінанси, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Теоретичні засади фінансового стану підприємства

У статті розглянуто різні трактування сутності фінансового стану науковцями та здійснено їх критичний аналіз, розглянуто вплив екзогенних та ендогенних факторів на фінансовий стан підприємства, а також запропоновано методичний підхід, який на основі незначної кількості груп показників дозволяє зробити якісну оцінку фінансового стану.

Ключові слова: фінансовий стан, оцінка фінансового стану, фінансовий аналіз, інтегральна оцінка фінансового стану, ендогенні фактори фінансового стану, показники оцінки фінансового стану.

А.П. ФЕЩЕНКО,

соискатель кафедры финансы, Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана

Теоретические основы финансового состояния предприятия

В статье рассмотрены различные трактовки сути финансового состояния учеными и осуществлен их критический анализ, рассмотрено влияние экзогенных и эндогенных факторов на финансовое состояние предприятия, а также предложен методический подход, который на основе незначительного количества групп показателей позволяет сделать качественную оценку финансового состояния.

Ключевые слова: финансовое состояние, оценка финансового состояния, финансовый анализ, интегральная оценка финансового состояния, эндогенные факторы финансового состояния, показатели оценки финансового состояния.